

DE ETHIOPISCHE BIJBEL

en de oude geschriften

Een gids voor de boeken, de geschiedenis en de vergeten geschriften

Een verkenning van de Ethiopisch-orthodoxe bijbelse traditie, de boeken Henoch en Jubileeën, Meqabyan en andere oude religieuze teksten

CHRONICLE & CODEX

De Ethiopische Bijbel en de oude geschriften
Een gids voor de boeken, de geschiedenis en de vergeten geschriften

Copyright © 2026 Chronicle & Codex. Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, met uitzondering van korte citaten in recensies en wetenschappelijke werken.

De bijbelcitaten boven de hoofdstukken zijn ontleend aan de Statenvertaling (1637), die tot het publieke domein behoort. Spelling en schrijfwijze zijn ongewijzigd overgenomen.
Kaarten, diagrammen en illustraties zijn voor deze uitgave gemaakt.

Dit boek is een werk van historische en religieuze vorming. Het beschrijft de overtuigingen en gebruiken van de Ethiopisch-Orthodoxe Tewahedokerk en andere gemeenschappen met respect, en spreekt niet namens enige kerk.

Nederlandse uitgave
Uitgegeven door Chronicle & Codex
Oude teksten. Blijvende kennis.

Henoch dan wandelde met God; en hij was niet meer; want God nam hem weg.

GENESIS 5:24

Morenland zal zich haasten zijn handen tot God uit te strekken.

PSALM 68:31

INHOUD

Woord vooraf 7
Voorwoord 8
Inleiding 9
Over namen en begrippen 12

DEEL EEN Wortels van een traditie 15
1 Kruispunt van koningen en heiligen 17
2 Een Bijbel met een andere vorm 24
3 Tot eenentachtig tellen 30
4 Wie bepaalt wat heilig is? 36

DEEL TWEE De bijzondere boeken 43
5 De man die met God wandelde 45
6 Tijd gemeten in zevens 52
7 Trouw tegenover koningen 60
8 Vragen uit de puinhopen 67
9 De stem van een schrijver in ballingschap 73
10 Wijsheid, moed en herinnering 79

DEEL DRIE Voorbij de rand van de canon 85
11 Verborgen, ontleend en omstreden 87
12 Zeven hemelen omhoog 94
13 De onthulling van het oordeel 101
14 Stemmen in de marge 108

DEEL VIER Het lange voortbestaan 113
15 De taal van de liturgie 115
16 Van geitenvel tot drukpers 119
17 Verloren en teruggevonden in vertaling 123

DEEL VIJF Lezen met open ogen 127
18 Draden door het weefsel 129
19 Langzaam lezen 132

20 Wat lezers het vaakst vragen 135
21 Een erfenis die zich nog ontvouwt 138

NASLAG Voor de nieuwsgierige lezer
A De engere canon in één oogopslag 140
B De ruimere canonieke verzameling 141
C Een vergelijking van bijbelse verzamelingen 142
D Gids voor de belangrijkste oude geschriften 143
E Tijdlijn van het Ethiopische christendom en zijn geschriften 144
Woordenlijst 145
Literatuurlijst 147



WOORD VOORAF

Waarom dit boek bestaat

SOMMIGE BOEKEN NODIGEN ons uit bekende verhalen opnieuw te lezen. Andere laten ons kennismaken met geschriften, tradities en geschiedenissen die veel lezers nooit hebben kunnen verkennen. Dit boek hoort bij de tweede soort.

De Ethiopische bijbelse traditie neemt een belangrijke plaats in binnen de geschiedenis van het christendom. Haar eigen verzameling heilige geschriften, haar lange literaire erfgoed en het feit dat zij oude religieuze teksten heeft bewaard, geven lezers de kans de ontwikkeling van de bijbelse literatuur vanuit een breder historisch perspectief te bekijken.

Dit boek wil die verkenning toegankelijk maken. Veel lezers kennen Genesis, de Psalmen, de evangeliën en andere veelgelezen bijbelboeken al. Veel minder mensen zijn in aanraking gekomen met de bijzondere boeken van de Ethiopische traditie, zoals 1 Henoch, Jubileeën en de drie boeken van Meqabyan. Deze werken bieden een blik op oude gesprekken over de schepping, trouw, het goddelijk oordeel, wijsheid, lijden en de verhouding tussen de mens en de geestelijke wereld.

Dit boek benadert deze geschriften met nieuwsgierigheid, zorg en respect. Het gaat er niet van uit dat elke christelijke traditie dezelfde verzameling geschriften erkent. Evenmin behandelt het elk oud religieus handschrift alsof het tot de Ethiopische bijbelcanon behoort. Historische onderscheidingen doen ertoe, en lezers hebben er recht op ze te begrijpen.

Ons doel is uit te leggen wat deze geschriften zijn, waar ze vandaan komen, hoe ze bewaard zijn gebleven en waarom ze nog steeds de aandacht trekken. Waar het historische bewijs duidelijk is, wordt het rechtstreeks gepresenteerd. Waar geleerden het oneens zijn of het overgeleverde bewijs onvolledig is, wordt die onzekerheid erkend in plaats van verzwegen.

Chronicle & Codex is ervan overtuigd dat de studie van oude literatuur geleid moet worden door nauwkeurigheid, doordacht onderzoek en respect voor de gemeenschappen die haar hebben bewaard.

Of u deze bladzijden nu leest als student religiegeschiedenis, als liefhebber van oude literatuur, als onderzoeker of gewoon als iemand die het Ethiopische schrifterfgoed wil begrijpen: we hopen dat dit boek u een stevige basis geeft om verder op ontdekking te gaan.

CHRONICLE & CODEX
Oude teksten. Blijvende kennis.

VOORWOORD

Lezen voorbij het vertrouwde

RELIGIEGESCHIEDENIS LEREN WE meestal kennen via vertrouwde verzamelingen boeken en tradities. Toch is de geschiedenis van de heilige literatuur breder dan één uitgave of één kerkelijke traditie kan weergeven.

De Ethiopisch-Orthodoxe Tewahedotraditie biedt een bijzonder waardevol perspectief op die bredere geschiedenis. Haar bijbelse erfgoed weerspiegelt eeuwen van religieus leven, vertaling, handschriftbewaring, uitleg en culturele ontwikkeling. Via dit erfgoed ontmoeten lezers geschriften die in grote delen van de wereld minder bekend zijn, maar die belangrijk blijven voor de studie van de oude joodse en christelijke literatuur.

Tot de werken die bijzondere belangstelling wekken, behoren het boek Henoch, Jubileeën en de Ethiopische boeken van Meqabyan. Ze gaan onder meer over het hemelse rijk, de geschiedenis van de mensheid, religieuze verantwoordelijkheid, trouw onder druk en de verhouding tussen goddelijke gerechtigheid en menselijk gedrag.

Deze geschriften verdienen aandacht, maar ook een zorgvuldige behandeling. Een oude tekst is niet volledig te begrijpen door alleen de titel te lezen of er één opvallende passage uit te lichten. De historische achtergrond, de taal, de literaire vorm en de overlevering dragen allemaal bij aan de betekenis. Een werk dat in de ene religieuze gemeenschap bewaard is, kan in een andere een heel andere status hebben. Een handschriftentraditie kan bovendien details bewaren die in geen enkele andere overgeleverde versie voorkomen.

Daarom vraagt de studie van oude geschriften meer dan enthousiasme. Ze vraagt de bereidheid om bewijs te onderscheiden van aanname, historische beschrijving van religieuze uitleg, en gevestigde tradities van latere beweringen.

Een goede inleiding helpt lezers betere vragen te stellen. Wanneer is een geschrift ontstaan? In welke taal is het overgeleverd? Welke handschriften zijn er bewaard? Hoe heeft de gemeenschap het begrepen? Hoe verhoudt het zich tot andere oude literatuur? Zulke vragen doen niets af aan de religieuze betekenis van de teksten. Ze bieden juist een steviger fundament om ze te begrijpen.

Dit boek wil lezers in dat bredere landschap inleiden. De waarde ervan hangt niet alleen af van het aantal besproken geschriften, maar vooral van de zorg waarmee hun herkomst, inhoud en onderlinge historische verbanden worden uitgelegd.

Het Ethiopische schrifterfgoed is een belangrijk deel van de religieuze en literaire geschiedenis van de mensheid. Wie het zorgvuldig bestudeert, leert zowel de verscheidenheid van oude tradities waarderen als de gemeenschappen die ze generaties lang hebben gedragen.

INLEIDING

Waarom de Ethiopische geschriften meer aandacht verdienen

DE MEESTEN VAN ons leren de Bijbel kennen als een afgerond geheel: één boekdeel met een vaste lijst boeken, gedrukt op dezelfde manier in elke uitgave die we ooit in handen hebben gehad. Het is dan ook een verrassing te ontdekken dat een van de oudste christelijke kerken ter wereld een Bijbel leest met boeken die de meeste westerse lezers nooit hebben opengeslagen.

Voor veel lezers is de Bijbel een vertrouwde verzameling boeken, bekend uit kerkdiensten, persoonlijke studie, onderwijs en familietraditie. De verhalen, leringen en hoofdfiguren hebben wereldwijd invloed gehad op literatuur, kunst, recht, muziek en de ontwikkeling van samenlevingen.

Toch is de geschiedenis van de Bijbel niet in elke christelijke traditie dezelfde. Verschillende gemeenschappen hebben verschillende verzamelingen religieuze geschriften bewaard en erkend. Het aantal boeken, hun volgorde en de manier waarop bepaalde teksten worden ingedeeld, kunnen verschillen. Die verschillen horen bij de geschiedenis van het christendom, en wie ze begrijpt, leest de bijbelse literatuur met meer historisch besef.

Een van de meest uitgesproken voorbeelden is de Ethiopisch-Orthodoxe Tewahedokerk. Ethiopië heeft een lang christelijk erfgoed, gedragen door eeuwen van religieuze geleerdheid, handschriftproductie, liturgische praktijk en literaire overlevering. Haar schrifttraditie bevat geschriften die veel lezers buiten de Ethiopisch-christelijke wereld misschien nooit zijn tegengekomen.

De Ethiopische Bijbel wordt vaak omschreven als een verzameling van 81 boeken, al vragen de manier waarop die verzameling wordt geteld en het onderscheid tussen een engere en een ruimere canon om uitleg. Het getal moet niet worden opgevat alsof elke historische lijst precies dezelfde indeling volgt.

Voorbij de vertrouwde bijbelse verzameling

De Ethiopische traditie is vooral interessant vanwege haar band met een aantal oude geschriften die veel aandacht hebben gekregen van historici en godsdienstwetenschappers.

Een voorbeeld is 1 Henoch. Dit oude joodse werk bevat visioenen, symbolische reizen en beschouwingen over engelen, het oordeel en de verhouding tussen hemel en aarde. Omdat het in de Ethiopische literaire traditie bewaard is gebleven, is die traditie van bijzonder belang voor de studie van de Henochliteratuur.

Een ander voorbeeld is Jubileeën, een werk dat delen van de bijbelse geschiedenis opnieuw vertelt en daarbij veel aandacht besteedt aan tijdrekening, heilige tijd, verbond en religieuze naleving.

Ook de drie boeken die bekendstaan als Meqabyan zijn bijzonder. Hun titels worden soms verward met de Griekse boeken van de Makkabeeën, maar het zijn andere literaire werken. Wie over de Ethiopische bijbelse literatuur spreekt, moet dat onderscheid kennen.

Andere geschriften die verbonden zijn met het Ethiopische schrifterfgoed en met de bredere geschiedenis van het oude jodendom en christendom, bieden nog meer stof voor studie.

Oude vragen, vele antwoorden

Oude religieuze geschriften helpen lezers de vragen te begrijpen waarmee vroegere gemeenschappen worstelden. Hoe dachten mensen over het ontstaan van de wereld? Wat geloofden ze over engelen en geestelijke wezens? Hoe verklaarden ze lijden, onrecht en de dood? Welke verantwoordelijkheden verbonden ze aan geloof? Hoe stelden ze zich de toekomst en het laatste oordeel voor?

Verschillende teksten beantwoorden deze vragen op verschillende manieren. Wie ze samen bestudeert, beweert daarmee niet dat ze allemaal één samenhangende leer uitdragen. Juist hun verschillen laten zien hoe gevarieerd de religieuze ideeën waren die in de oude wereld ontstonden.

De Ethiopische traditie roept ook belangrijke vragen op over het bewaren van literatuur. Handschriften blijven niet vanzelf bestaan. Ze worden gekopieerd, opgeborgen, bestudeerd en doorgegeven door gemeenschappen die ze de moeite van het bewaren waard vinden. Dat oude geschriften in Ethiopische handschriftentradities zijn blijven bestaan, is niet alleen van betekenis voor gelovige lezers, maar ook voor historici, taalkundigen en literatuurwetenschappers.

De weg die voor ons ligt

Dit boek maakt u wegwijs in de Ethiopisch-orthodoxe bijbelse traditie en verkent een aantal oude geschriften die verbonden zijn met haar geschiedenis en met de bredere wereld van de joodse en christelijke literatuur.

Het heeft vier hoofddoelen:

- De historische en religieuze achtergrond van de Ethiopische bijbelse traditie uitleggen.
- Bijzondere werken als 1 Henoch, Jubileeën en Meqabyan introduceren.
- Onderzoeken hoe oude religieuze geschriften via talen en handschriften zijn overgeleverd.
- Lezers helpen canonieke geschriften te onderscheiden van verwante apocriefe, pseudepigrafische en historische werken.

Het boek staat ook stil bij de uitdagingen van het lezen van oude literatuur in onze tijd. Vertaalkeuzes, verschillen tussen handschriften, historische onzekerheid en veranderende terminologie kunnen allemaal van invloed zijn op hoe een tekst wordt begrepen.

Lezen met nieuwsgierigheid en zorg

U hoeft geen bijbelwetenschapper te zijn om iets aan dit onderwerp te hebben. Een basale belangstelling voor geschiedenis, religie of oude literatuur is genoeg om te beginnen.

Toch is het belangrijk het materiaal te benaderen zonder te veronderstellen dat elk onbekend geschrift een verloren hoofdstuk van de Bijbel is, of dat elke historische bewering over een oud handschrift vaststaand feit is.

Sommige zaken worden door sterk documentair bewijs ondersteund. Andere blijven onderwerp van wetenschappelijke discussie. Dit boek wil die onderscheidingen begrijpelijk maken.

De Ethiopische geschriften verdienen meer aandacht omdat ze deel uitmaken van een rijk religieus en literair erfgoed dat niet te begrijpen is vanuit één moderne bijbeluitgave.

Wie dat erfgoed verkent, krijgt een breder beeld van de manier waarop heilige geschriften bewaard, uitgelegd en van generatie op generatie doorgegeven werden.

VOORDAT WE BEGINNEN

Over namen, vertalingen en begrippen

Wie oude religieuze literatuur leest, komt voor dezelfde werken uiteenlopende spellingen, titels, namen en omschrijvingen tegen. Zulke verschillen zijn niet per se fouten. Vaak weerspiegelen ze de talen waarlangs een tekst is overgeleverd, de redactionele keuzes van vertalers en de tradities waarin hij is bestudeerd.

Dit boek gaat zorgvuldig met begrippen om, zodat lezers die onderscheidingen kunnen herkennen.

De naam Ethiopië en de Ethiopisch-orthodoxe traditie

In dit boek hebben verwijzingen naar de Ethiopische bijbelse traditie doorgaans betrekking op het schrifterfgoed van de Ethiopisch-Orthodoxe Tewahedokerk.

De term Ethiopisch verwijst naar de historische en kerkelijke traditie die besproken wordt. Hij moet niet automatisch worden opgevat als een verwijzing naar elke christelijke gemeenschap in Ethiopië of naar elke religieuze traditie in het land.

Ge'ez

Ge'ez is een oude Semitische taal die een centrale rol speelde in de christelijke literatuur en eredienst van Ethiopië. De taal is vooral belangrijk voor de overlevering van Ethiopische religieuze handschriften.

Wanneer dit boek over een Ge'ez-tekst spreekt, gaat het om een tekst die in die taal bewaard of overgeleverd is. Dat betekent niet noodzakelijk dat het werk oorspronkelijk in het Ge'ez geschreven werd. Sommige geschriften hebben een oudere taalgeschiedenis die apart bekeken moet worden.

Canonieke boeken

Een canon is een verzameling religieuze geschriften die door een bepaalde geloofsgemeenschap als gezaghebbende Schrift wordt erkend.

De Ethiopisch-orthodoxe bijbelcanon heeft eigen kenmerken, en de boeken ervan moeten binnen hun historische en kerkelijke context worden besproken. Een boek dat in de ene traditie canoniek is, kan in een andere een andere status hebben.

Apocriefen

Het woord apocrief wordt in religieuze en wetenschappelijke literatuur op verschillende manieren gebruikt. Het kan verwijzen naar geschriften buiten een bepaalde bijbelcanon, of naar een groep oude religieuze boeken waarvan de status per traditie verschilt.

Omdat niet alle geleerden en geloofsgemeenschappen de term op dezelfde manier gebruiken, legt dit boek telkens de context uit wanneer de indeling ertoe doet.

Pseudepigrafen

Met de term pseudepigrafen duiden geleerden gewoonlijk oude religieuze geschriften aan die worden toegeschreven aan bekende historische of bijbelse figuren, terwijl het werkelijke auteurschap onzeker kan zijn of afwijken van de traditionele toeschrijving.

De term beschrijft een literaire en wetenschappelijke categorie. Op zichzelf zegt hij niets over de religieuze waarde of het historische belang van een werk.

Henoch en 1 Henoch

De naam Henoch komt voor in de Bijbel en in andere oude religieuze literatuur. In dit boek verwijst 1 Henoch specifiek naar de oude joodse verzameling die gewoonlijk onder die titel bekendstaat en die volledig bewaard is gebleven in de Ethiopische Ge’ez-traditie.

Het mag niet worden verward met elk ander geschrift dat de naam van Henoch draagt.

Jubileeën

Jubileeën is een oud joods religieus werk dat delen van de bijbelse geschiedenis opnieuw vertelt en verder uitwerkt. In de wetenschappelijke literatuur staat het ook bekend als het boek der Jubileeën of de Kleine Genesis.

Meqabyan en Makkabeeën

De namen Meqabyan en Makkabeeën lijken op elkaar, maar ze zijn niet uitwisselbaar. De Ethiopische boeken van Meqabyan zijn andere werken dan de Griekse boeken van de Makkabeeën die in andere bijbelse tradities voorkomen. Dit onderscheid wordt in het hele boek aangehouden.

Verschillen in vertaling en spelling

Namen van personen, plaatsen en religieuze werken kunnen in verschillende uitgaven anders gespeld zijn. Dat gebeurt wanneer een naam overgaat van het Hebreeuws, Aramees, Grieks, Ge’ez, Latijn of Engels naar weer een andere taal.

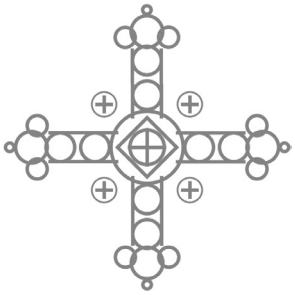
Voor de leesbaarheid gebruikt dit boek in de hoofdtekst een vaste spelling. Waar een andere spelling algemeen bekend of historisch belangrijk is, kan die bij de eerste relevante vermelding worden genoemd.

Bronnen en uitgaven

Oude teksten kunnen in meer dan één handschrift, vertaling of gedrukte uitgave bewaard zijn. Die versies kunnen verschillen in formulering, volgorde en volledigheid.

Wanneer een bepaalde vertaling of uitgave wordt besproken, hoort de bron vermeld te worden. Lezers moeten er niet van uitgaan dat elke Engelse of Nederlandse uitgave de oorspronkelijke bewoording op precies dezelfde manier weergeeft.

Dit boek maakt onderscheid tussen letterlijke citaten, vertalingen, historische toelichting en eigen commentaar. Er worden bronnen genoemd, zodat lezers belangrijke beweringen zelf kunnen nagaan en de onderliggende bronnen kunnen raadplegen.



DEEL EEN

Wortels van een traditie

De Ethiopische bijbelse traditie begrijpen

HET HISTORISCHE EN RELIGIEUZE FUNDAMENT